



فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری
دوره ۱۳ / شماره ۲ (پیاپی ۵۰) / تابستان ۱۴۰۳
صفحه ۴۷۷ تا ۴۹۹

ارائه الگویی از عوامل کلان تأثیرگذار در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک به روش تحلیل مضمون (مورد مطالعه بانک مهر اقتصاد)

صادق انصاری

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری و مالی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد فیروزکوه، فیروزکوه، ایران
sadegh_ansari@yahoo.com

سید محمدهاشمی نژاد

استادیار، گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم پزشکی تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
m.hasheminejad@iautmu.ac.ir

عبدالرضا تالانه

دانشیار، گروه حسابداری و مالی، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران
unistpapers@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۰۳

چکیده

مطالبات غیر جاری به دلیل ماهیت حیاتی آن در تعیین سلامت بانک‌ها، تأثیر آن بر سیستم مالی و در نهایت موضوعی ضروری در بین سیاست‌گذاران و محققان اقتصادی در سال‌های اخیر بوده است. این پژوهش سعی در شناسایی عوامل کلان مؤثر در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری شعب بانک مهر اقتصاد در سطح کشور داشته و روش آن تحلیل مضمون و بر اساس نوع و ماهیت داده‌ها، کیفی و اکتشافی است. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۰ نفر از خبرگان هستند که جزء اساتید رشته‌های حسابداری، اقتصاد، مدیریت مالی، مدیران و معاونین شعب بانک مهر اقتصاد استان هاست و در بازه زمانی اردیبهشت تا مرداد سال ۱۴۰۱ در این مطالعه شرکت کردند. داده‌ها از طریق مصاحبه گردآوری شده است. روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی است تا بتوان برحسب موضوع، مسئله و موقعیت تحقیق، گروه‌های هدف اطلاع‌رسان را تعریف کرد. داده‌های حاصل با کمک نرم‌افزار MAXQDA با هدف تحلیل مضمون در طی سه مرحله اصلی کدگذاری، باز، محوری و انتخابی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد که سه عامل کلان عدم شفافیت قوانین اجرایی؛ نرخ تورم و سود؛ فشارهای گروه‌های ذینفع بانکی تأثیر بسیار چشمگیری در شکل‌گیری این نوع مطالبات داشته است.

واژه‌های کلیدی: عدم شفافیت قوانین اجرایی، نرخ تورم و سود، فشارهای گروه‌های ذینفع بانکی، مطالبات غیر جاری، بانک مهر اقتصاد.

۱- مقدمه

در دنیای امروز، بانک یکی از مهم‌ترین منابع تأمین‌کننده نیازهای مالی برای بنگاه‌های اقتصادی محسوب می‌شود و در بازار سرمایه کشور از جایگاه قابل توجهی برخوردار است. بحث مطالبات غیر جاری به دلیل ماهیت حیاتی آن در تعیین سلامت بانک‌ها، تأثیر آن بر سیستم مالی و در نهایت موضوعی ضروری در بین سیاست‌گذاران و محققان اقتصادی در سال‌های اخیر بوده است. مطالبات غیر جاری ریسک سیستماتیک در کل اقتصاد است (اوسونایه و آلیمکولوا^۱، ۲۰۲۲)؛ به عبارت دیگر یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی نظام بانکی کشور، سیر فزاینده مطالبات معوق است و آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد که مطالبات غیر جاری بانک‌های تجاری در خرداد سال ۱۴۰۱ نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشد ۶۷/۷ درصدی داشته است. این امر بر عملکرد بازار پول و نظام بانکی تأثیر منفی گذاشته و توان وام‌دهی بانک‌ها را تضعیف نموده است (کریمی وردجانی، حسن زاده، ۱۴۰۰). از آثار مهم فعالیت‌های تأمین مالی در بانک‌ها، می‌توان به شکل‌گیری مطالبات غیر جاری اشاره داشت. این‌گونه مطالبات تأثیر منفی و مخربی بر روی چرخه منابع و مصارف شعب بانک‌ها و نیز شاخص‌های کیفی آنها دارد (ندری و محرابی، ۱۳۹۵). در هر سیستم اقتصادی پویا به خصوص بانک‌ها، گردش صحیح و سریع منابع و مصارف نمایانگر کارایی مطلوب روش‌های اجرایی بوده و وصول تسهیلات اعطایی در مدت زمان مشخص شده، روش‌های صحیح به‌کارگیری منابع در جهت ایجاد تسهیلات لازم را با هدف گسترش فعالیت‌های اقتصادی و تأمین منابع مورد نیاز بخش‌های مختلف تولیدی، بازرگانی، خدمات و صرف منابع بانک‌ها تعیین می‌کند. فعالیت کلیدی و مهم بانک ارائه خدمات در زمینه مالی از جمله ارائه و پرداخت تسهیلات، جذب منابع و مشارکت در فعالیت‌های مربوط به تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها و نیز ایفای نقشی مهم در رشد کشور از لحاظ اقتصادی، سودآوری و افزایش سطح اشتغال است. از طرفی باید به این موضوع اشاره داشت که بخش عمده دارایی‌های بانک را تسهیلات اعطایی به مشتریان در برمی‌گیرد. از این‌رو دقت در نحوه تخصیص منابع و به کار گرفتن شاخص‌های مناسب برای ارزیابی درخواست دریافت تسهیلات از جمله عوامل مهم و کلیدی برای مدیران بانکی به حساب می‌آید (شاهچرا و ابوالفتحی، ۱۳۹۵). یکی از مشکلات اساسی امروزه بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری که با آن مواجه‌اند، مشکل مطالبات غیر جاری و تسهیلات وصول نشده آنهاست، زیرا همواره قسمتی از تسهیلات به صورت مطالباتی هنوز به حیطه وصول درنیامده و در حساب‌ها باقی می‌ماند. این مشکل یکی از مشکلات اساسی سیستم بانکی کشور محسوب می‌شود که با آن دست‌به‌گریبان است (مازکو و همکاران^۲، ۲۰۱۸).

گردش صحیح و سریع منابع و مصارف در سیستم‌های اقتصادی که با گردش وجوه سروکار دارند، بیانگر سلامتی سیستم و کارایی روش‌های اجرایی آن است. این مطلب در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا این مؤسسات و شرکت‌ها برای اجرای سیاست‌های پولی در هر کشور می‌توانند بهترین نقش را ایفا نمایند. بدین منظور تأمین و تجهیز منابع مالی، چگونگی مصرف منابع جذب شده و نحوه بازگشت مجدد آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مؤسسات مالی و اعتباری از یک طرف نقدینگی سرگردان و سپرده‌های

^۱ Osunnaiye & Alymkulova

^۲ Mazreku et al.

مردمی را به عنوان منابع جذب نموده و از طرف دیگر با اتخاذ تدابیر مناسب آنها را به سمت سرمایه‌گذاری‌ها هدایت می‌کنند؛ بنابراین منابع جذب شده، به عنوان ورودی‌های سیستم بانکی و تسهیلات پرداختی یا مصرف منابع جذب شده، به عنوان خروجی سیستم بانکی محسوب می‌شود. مسلماً بروز هرگونه خلل یا مشکل در هر یک از این بخش‌ها موجب به وجود آمدن مشکلاتی در فرآیند سیستم خواهد شد (قنواتی و خدای، ۱۳۹۶).

بر اساس آمار موجود در بانک مرکزی، ۱۳۳۳ هزار میلیارد تومان مانده تسهیلات در خرداد ۹۸ معادل ۱۶۴ هزار میلیارد تومان یا ۱۲/۳ درصد کل تسهیلات بانک‌ها در سرفصل سایر با عنوان مطالبات معوق، مشکوک الوصول، سررسیدگذشته، خرید دین و اموال معاملات قرار داشته است. به عبارت دیگر بخش قابل‌توجهی از تسهیلات اعطا شده از جانب بانک‌ها و مؤسسات مالی در قالب مطالبات معوق، سررسید گذشته، مشکوک الوصول و غیرقابل‌وصول به شبکه بانکی برگشت داده نمی‌شوند و این موضوع به یک چالش اساسی در شرایط فعلی نظام بانکی کشور تبدیل شده که در چنین شرایطی، شاهد کاهش کیفیت دارایی و به تبع از آن شاهد مشکلات جدی‌تری در شبکه بانکی کشور خواهیم بود (قائمی اصل و قاسمی نیک، ۱۳۹۸). به بیان دیگر، مطالبات غیر جاری به عنوان یکی از عوامل بی‌ثباتی بانک‌ها در حال حاضر به یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی بانک‌ها تبدیل شده است و عوامل بسیاری هستند که می‌توانند بر این نوع مطالبات تأثیرگذار باشند. در واقع وجود بحران در یک بانک به دلیل ارتباطات بسیار عمیقی که دیگر بانک‌ها و سایر بخش‌های اقتصاد دارد، قابلیت آن را دارد که به سرعت سایر بانک‌ها نیز به بحران مواجه شوند و ورشکستگی یک بانک می‌تواند سایر بخش‌ها را نیز در معرض خطر ورشکستگی قرار دهد (کرمانی مقدم، ۱۳۹۴). از طرفی دیگر به حداقل رساندن مطالبات غیر جاری شرط لازم برای بهبود رشد اقتصادی است. هنگامی که مطالبات غیر جاری به طور دائم حفظ شود، این موارد بر منابعی تأثیر می‌گذارد که در طبقه غیر سودآور جای می‌گیرند؛ بنابراین، مطالبات غیر جاری احتمالاً مانع رشد اقتصادی و کاهش کارایی اقتصادی می‌شود.

با توجه به ورشکستگی‌های متعدد بانک‌ها در سراسر جهان و بحران‌های بانکی مرتبط با ریسک‌پذیری بیش از حد، مطالعات نظری و تجربی بحث در مورد نقش افزایش شفافیت در ارتقای ثبات سیستم را تشدید کرده است. بانک‌هایی که بیشتر در اجرای قوانین شفاف عمل می‌کنند، ریسک کمتری در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری را متقبل می‌شوند. به بیان دیگر که شفافیت بیشتر در اجرای قوانین، ثبات سیستم بانکی را از طریق تقویت نظم بازار افزایش می‌دهد. نظم و انضباط بازار نیز می‌تواند نظارت بانکی را تسهیل کند. بانک‌ها موظفند تسهیلاتی را به اشخاص حقیقی و حقوقی ارائه کنند. در این فضا تسهیلات کلان برای افراد و بنگاه‌هایی است که فعالیت اقتصادی مثبت و مؤثری برای جامعه داشته باشند اما متأسفانه در بعضی موارد این تسهیلات در فضایی تاریک و با نظارت غیر مؤثر پرداخت می‌شود. انحرافات و فسادهایی که در پرداخت تسهیلات کلان و اشخاص مرتبط رخ می‌دهد، باعث عدم اصابت اعتبارات به تولید و سر درآوردن از بازارهایی همچون مسکن، سکه، خودرو و ارز شده و موجب ایجاد التهابات در جامعه و اقتصاد می‌شود.

از طرفی برخی از عوامل اقتصاد کلان وجود دارد که می‌توان آنها را در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری نظر گرفت، مانند تولید ناخالص داخلی، نرخ تورم و سود، نرخ ارز و رشد سطح اعطای وام و تسهیلات (لوپیس و مولینا^۱، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، مشکل وجود مطالبات غیر جاری بانک‌ها در گذشته چندان محسوس نبوده؛ اما در سال‌های اخیر این مشکل گریبان بخش اعظمی از سیستم بانکی چه دولتی چه خصوصی را گرفته، زیرا بانک‌ها در طی این سال‌ها به واسطه ذخایر مورد نیاز برای مطالبات غیر جاری، سودآوری خود را در خطر دیدند، لذا باید توجه بیشتری به این موضوع معطوف کنند. بر اساس آمارهای تقریبی، نسبت مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات بانک‌ها، حدود ۲۰ تا ۲۵ درصد است؛ به عبارت دیگر ۲۰ تا ۲۵ درصد تسهیلات شبکه بانکی بازگشت به موقع ندارد که این موضوع ریسک بالای اعطای تسهیلات در شبکه اقتصاد داخل را نشان می‌دهد (نوروزی و همکاران، ۱۴۰۰). روند صعودی و فزاینده مطالبات بانکی طی سال‌های اخیر، به غیر از تأثیر وضعیت حاکم بر اقتصاد کلان کشور، از ضعف نظارت و تخصیص ندادن بهینه منابع بانکی حکایت می‌کند که بزرگ‌ترین آسیب آن، کاهش منابع بانکی، حرکت به سمت ورشکستگی بانک‌ها، کاهش توان تولیدی کشور و حتی بحران سیستم بانکی خواهد بود، از این‌رو، ضرورت بررسی دقیق عوامل کلان مؤثر در شکل‌گیری این‌گونه مطالبات، به منظور جلوگیری از روند رو به رشد آن را آشکار می‌کند. همچنین، اسناد بالادستی از قبیل برنامه‌های توسعه، قوانین بودجه سالانه و مصوبات شورای پول و اعتبار و دستورالعمل‌های بانک مرکزی همواره برای پرداخت تسهیلات توسط بانک‌ها تکالیفی معین و مشخص می‌کنند و سهمیه پرداخت تسهیلات به هر بخش اقتصادی را با توجه به اهدافی که مدنظر دارند، به صورت کلی معین می‌کنند، غافل از اینکه این‌گونه تکالیف به بانک‌ها و این چنین سهمیه‌بندی‌های اعتباری می‌تواند افزایش مطالبات غیر جاری بانک‌ها و در ادامه مشکلات برای شبکه پولی و بانکی کشور را در پی داشته باشد. به همین منظور پژوهش حاضر به دنبال شناسایی عوامل کلان در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک‌هاست تا از رشد مطالبات غیر جاری در تسهیلات اعطایی و یا وصول آنها به صورت بالقوه و بالفعل، بتوان از سوخت شدن مطالبات جلوگیری کرده و توان برنامه‌ریزی را برای تخصیص بهینه منابع افزایش داد.

نقش وصول مطالبات غیر جاری بانک در تجهیز منابع و بهبود صورت‌های مالی در فضای متفاوت کنونی سیستم بانکی کشور، ایجاب می‌نماید تا همان‌گونه که بانک در بخش‌های مختلف اعتباری اعم از ارزی و اعتباری را با به‌کارگیری زبده‌ترین نیروها به تخصیص منابع می‌پردازد، در امر خطیر وصول مطالبات نیز با بهره‌گیری از کارایی کارکنان زبده و استفاده از توان بخش خصوصی به بازگشت منابع بلوکه شده به چرخه منابع اقدام کند. از سوی دیگر، خلأ تحقیقاتی در زمینه شناسایی و معرفی عوامل کلان و مهم در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری و همین‌طور بررسی عوامل پویا شعب بانک مهر اقتصاد احساس می‌شود. البته باید این نکته را نیز خاطر نشان کرد که مطالعات مختلف عواملی در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری را در سراسر جهان مورد بررسی قرار گرفته‌اند، اما کمتر مطالعه عمیقی در مورد تأثیر عوامل تعیین‌کننده کلان بر مطالبات غیر جاری بر اساس سیستم بانکی به روش تحلیل مضمون انجام شده است. به عبارتی دیگر در حال حاضر بر اساس جستجوهای صورت گرفته الگویی در زمینه

¹ Lubis & Mulyana

ارزیابی عوامل کلان و مؤثر در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری شعب بانک مهر اقتصاد در سطح کشور وجود ندارد و این مطالعه به این موضوع می‌پردازد.

مروری بر ادبیات و پیشینه

افزایش شدید مطالبات غیر جاری در دهه گذشته توجه بسیاری از محققان در سراسر جهان را برای توضیح این پدیده به خود جلب کرده است. نویسندگان مختلفی مانند انجم و کریم^۱ (۲۰۱۶)، توران و کوسکیجا^۲ (۲۰۱۴)، چلیکو و لوچی^۳ (۲۰۰۳)، کلیچیچی و کولسنیکووا^۴ (۲۰۱۴)، کورومی و بوشیوپا (۲۰۱۷) و هانیفان فاجار و اومانتو (۲۰۱۷) تأثیر عوامل کلان اقتصادی بر سطح مطالبات غیر جاری را مورد مطالعه قرار داده‌اند. آنها رابطه بین عوامل اقتصاد کلان و عوامل خاص بانکی را بر مطالبات غیر جاری در کشورهای در حال گذار نشان می‌دهند و خاطرنشان می‌کنند که تولید ناخالص داخلی، تورم و بیکاری تأثیر مثبت معنی‌داری بر کاهش مطالبات غیر جاری داشتند. علاوه بر این، آنها خاطرنشان می‌کنند، تنها عاملی که در این کشورهای در حال گذار قابل توجه بود؛ اما با تأثیر معکوس بر مطالبات غیر جاری سطح صادرات بود که با توجه به اینکه نشان‌دهنده آسیب‌پذیری کشور در برابر شوک‌های اقتصادی خارجی است؛ مسئله تعجب‌آوری نیست (مازرکو و همکاران، ۲۰۱۸).

مطالبات غیر جاری متأثر از متغیرهای کلان مانند رشد تولید ناخالص داخلی، بیکاری و تورم و متغیرهای مرتبط با بانک‌ها مانند مدیریت بد و ساختار بازار است (کارادیمما و لوری^۵، ۲۰۲۱). یکی از رایج‌ترین شاخص‌هایی که برای شناسایی کیفیت وام بانک‌ها استفاده می‌شود، نسبت مطالبات غیر جاری است (جوزفسکی، پتکوفسکی^۶، ۲۰۲۱). مطالبات غیر جاری یکی از پیامدهای فعالیت‌های پولی بانک‌هاست. این موضوع علاوه بر کاهش سودآوری بانک‌ها، موجب کاهش سرعت چرخش نقدینگی در اقتصاد، عدم تخصیص اعتبارات به درخواست‌های مولد در صنایع مختلف و در نهایت رکود اقتصادی می‌گردد. از دیگر پیامدهای مطالبات غیر جاری می‌توان به موارد زیر اشاره داشت؛ اخلال در امور واسطه‌گری بانک‌ها، تأثیر بر روی روند اعتباری، افزایش ریسک اعتباری در پرداخت تسهیلات، کاهش رشد اقتصادی، افزایش انگیزه نظام بانکی برای سرمایه‌گذاری‌های پر ریسک و در نهایت افزایش هزینه واسطه‌گری مالی بانک (گلزاریان پور و همکاران، ۱۳۹۹).

کرد منجیری و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر مطالبات غیر جاری بانک‌ها با استفاده از شبکه‌های عصبی و الگوریتم ماشین بردار پشتیبان» نشان دادند که الگوریتم لاسو با تمرکز بر متغیرهای مالی، اقتصادی و حسابرسی، عملکرد بهتری نسبت به الگوریتم تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های همسایگی داشته و بر اساس این الگوریتم، ۱۰ متغیر کلیدی تأثیرگذار بر مطالبات غیر جاری شناسایی شدند. با توجه به

¹ Anjom & Karim

² Turan & Koskija

³ Çeliku & Luçi

⁴ Clichici & Colesnicova

⁵ Karadima & Louri

⁶ KJosevski & Petkovski

عملکرد بهتر ماشین‌های بردار پشتیبان با هسته شعاعی، استفاده از آن در مدل‌سازی مطالبات غیر جاری پیشنهاد می‌شود.

قائمی اصل و قاسمی نیک (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «ارزیابی کیفیت دارایی در نظام بانکی ایران با تأکید بر سپر نقدینگی و سپر ذخیره مطالبات غیر جاری» به بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت دارایی در نظام بانکی ایران و ارائه دلالت‌هایی جهت ایجاد سپرهای مناسب نقدینگی و مطالبات غیر جاری در مدیریت دارایی‌های بانکی پرداختند. بدین منظور داده‌های آماری مربوط به متغیرهای کلان اقتصادی و صورت‌های مالی ۴۶ بانک از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ را در چارچوب یک تصریح پویای پانلی استفاده کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که میان نرخ تورم، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی، سهم بانک از درآمدهای مشاع، ساختار انحصاری بازار بانکی و نقدینگی با کیفیت دارایی، ارتباط معنی‌داری وجود دارد ولی نرخ رشد تسهیلات و ذخیره‌های اختصاصی و عمومی مطالبات غیر جاری، تأثیر معنی‌داری بر کیفیت دارایی ندارند؛ بنابراین چارچوب و میزان نگهداری ذخایر اختصاصی و عمومی مطالبات غیر جاری (برخلاف سپر نقدینگی)، نتوانسته سپر لازم برای بهبود کیفیت دارایی بانکی را فراهم آورد؛ از این رو یکی از مهم‌ترین دلایل تشدید مداوم و عدم مدیریت حجم مطالبات در سیستم بانکی، کژکارکردی و عدم رعایت قانون در نگهداری ذخایر عمومی و اختصاصی است و لازمه اصلاح این شرایط، نظارت دقیق بر حجم ذخایر پیش از تجدید تسهیلات و اضافه برداشت مضاعف از بانک مرکزی و سایر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری است.

راغبی و همکارانش (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی روش‌های امهال مطالبات غیرجاری با معیار قصد جدی» معتقدند یکی از شیوه‌های پرکاربرد در امهال مطالبات غیرجاری در عقود مشارکتی، استفاده از روش تبدیل قرارداد به عقود تسهیلاتی دیگر است. در رابطه با تبدیل قراردادهای مشارکتی به دیگر عقود تسهیلاتی در بحث امهال وجود شبهه ربای جاهلی از منظر معیار مهمی همچون قصد جدی، مشروعیت این راهکار را با اشکال مواجه می‌کند؛ به طوری که این ابزارها سرپوشی برای فرار از ربا و از مصادیق حیل غیرمجاز ربا تلقی می‌گردد. در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده، ضمن بررسی دیدگاه‌های فقهی موجود در رابطه با مشروعیت حیل ربا با استناد به معیار قصد جدی، به آسیب‌شناسی شیوه امهال عقود مشارکتی از طریق تبدیل قرارداد پرداخته شده است. نتایج پژوهش گویای آن است که اشکال قصد جدی که در نهایت منجر به وقوع ربای جاهلی می‌شود، به صورت معتابه‌ای در این راهکار وجود دارد. با توجه به پیچیدگی و دشواری روش‌های امهال و عدم اطلاع بسیاری از کارمندان و مشتریان از ماهیت و مفاد قراردادهای امهالی، اصلاً نمی‌توان به صورت منطقی انعقاد قرارداد همراه با قصد جدی را از سوی بانک و مشتریان متصور شد. البته از نظر این محققان اگر قصد را در این نوع قراردادها به معنای انشاء هم در نظر بگیریم، عقود امهالی در مرحله انعقاد از منظر قاعده تبعیت عقد از قصد به طور جد دچار اخلال و مشکل خواهد شد. در نهایت، محققان پیشنهاد می‌دهند که با توجه به ضرورت استفاده از راهکارهای امهالی در شرایط دشوار اقتصادی موجود، باید از طریق کاهش پیچیدگی شیوه‌های مورد استفاده در بحث امهال و نظارت مستمر بر اجرای آن، به استفاده حداقلی از آن فقط در شرایط ضرورت و اضطرار اکتفا شود. باستان زاد و داودی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «اثرات تکانه‌های سیستماتیک کلان بر مطالبات غیر جاری بانکی: الگوی تلاطم تصادفی عاملی چند متغیره» نسبت مطالبات غیر جاری تعمیم‌یافته که شامل نسبت مجموع

تسهیلات استمهالی، سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول به مانده کل تسهیلات است را به عنوان مهم‌ترین متغیر سلامت مالی بر قدرت وام‌دهی بانک‌ها و موسسه‌های اعتباری اثرگذار در نظر گرفت. در این پژوهش، سازوکار تأثیرپذیری نسبت مطالبات غیر جاری تعمیم‌یافته از ریسک‌های سیستماتیک کلان (رشد اقتصادی، نرخ ارز، نرخ تورم و نرخ سود تسهیلات اعتباری) برای یک بانک نمونه مورد آزمون قرار گرفته است. در این راستا، اثرات متغیرهای چهارگانه مربوط به ریسک‌های سیستماتیک (تکانه‌های بخش‌های حقیقی و مالی) بر نسبت مطالبات غیر جاری تعمیم‌یافته با استفاده از اطلاعات فصلی ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۹ و با به‌کارگیری روش خود رگرسیون برداری مورد تخمین قرار گرفته و توابع واکنش تغییرات نسبت مطالبات غیر جاری به ازای تکانه‌های احتمالی مذکور محاسبه شده است. بر اساس نتایج، توابع واکنش الگوی تخمینی تکانه‌های ناشی از افزایش نرخ ارز، کاهش رشد اقتصادی و افزایش تورم موجب رشد کوتاه‌مدت نسبت مطالبات غیر جاری شده و تکانه نرخ سود تسهیلات بانکی به دلیل نوسانات اندک تاریخی و آربیتراژ بالا میان نرخ‌های مختلف سود وام‌های پرداختی، اثرات معناداری بر نوسانات نسبت مطالبات غیر جاری نداشته است. بررسی نتایج تجزیه واریانس دلالت بر اثرات غالب رشد اقتصادی و تورم بر نوسانات کوتاه‌مدت نسبت مطالبات غیر جاری و همچنین نرخ ارز بر نوسانات بلندمدت نسبت مطالبات غیر جاری دارد. بر اساس نتایج تخمین واریانس شرطی و مشاهده نقشه‌های گرمایی، نسبت مطالبات غیر جاری به دلیل تحریم‌های بین‌المللی، رکود بازار دارایی‌ها، یکسان‌سازی نرخ ارز و انبساط پولی ناشی از تسهیلات خوداشتغالی طی پنج دوره (۱۳۹۸، ۱۳۹۵، ۱۳۸۹، ۱۳۸۶، ۱۳۸۲)، تلاطم بالایی داشته که همبستگی آن مطابق انتظار با دو متغیر نوسانات رشد اقتصادی و نرخ ارز بیشتر بوده است.

آلگری^۱ و همکارانش (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «وابستگی فضایی در وام‌های غیرجاری بانک‌های تعاونی کوچک ایتالیایی» به بررسی وجود وابستگی مکانی در نسبت مطالبات غیرجاری بانک‌های تعاونی کوچک ایتالیایی پرداختند. این محققان بر این نظرند از آنجایی که این واسطه‌های مالی در یک منطقه محدود عمل می‌کنند، استراتژی‌هایی که برای وصول مطالبات غیر جاری اتخاذ می‌کنند، می‌تواند اثرات سرریز فضایی بر توانایی بانک‌های همسایه برای بازیابی اعتبار ایجاد کند. علاوه بر این، اتکای بانک‌های کوچک به تکنیک وام‌دهی رابطه‌ای برای انتخاب و نظارت بر وام‌گیرندگان، نشان‌دهنده توانایی مشابهی برای شناسایی وام‌گیرندگان با عملکرد ضعیف است که ممکن است تأثیر منفی بر جامعه‌ای داشته باشد که آن بانک‌ها در آن فعالیت می‌کنند، برآوردهای تجربی این پژوهش شواهد قوی برای متغیرهای مکانی و مکانی-زمانی که باعث وام‌های ضعیف در بانک‌های محلی می‌شوند ارائه می‌کند. نتایج نشان‌دهنده آثار متفاوت اصطلاحات مکانی است، که یک اثر مثبت مستقیم متغیر تاخیر فضایی همزمان و یک اثر منفی ضریب خودرگرسیون فضایی-زمان را نشان می‌دهد. در حالی که آثار مثبت را می‌توان به تغییرات در چرخه اقتصاد کلان نسبت داد، آثار منفی این بینش را تأیید می‌کند که ظرفیت‌های بازیابی بانک‌های محلی می‌تواند توسط سیاست‌های بازیابی اعتبار بانک‌های همسایه آسیب ببیند.

¹ Algeri et al.

پونگ و همکارانش^۱ (۲۰۲۲) به بررسی تأثیر مطالبات غیر جاری بر کارایی بانک و اثر کاهنده سرمایه‌گذاری بانک پرداختند. در این پژوهش با استفاده از داده‌های بانک‌های تجاری ایالات‌متحده از سال ۱۹۹۴ تا ۲۰۱۸، روش پیشرفته تحلیل پوششی داده (DEA) برای برآورد کارایی بانک و یافتن رابطه منفی بین مطالبات غیر جاری و کارایی بانک اتخاذ شده است. بانک‌هایی که سرمایه قوی‌تری دارند یا به گروه بانکی تعلق دارند، می‌توانند تأثیر مطالبات غیر جاری را بر کارایی بانک کاهش دهند. این پژوهش پیشنهاد می‌کند گروه تجاری بانکی بتواند از طریق بازار سرمایه داخلی خود به بانک‌ها در افزایش کارایی کمک کند.

رسموان^۲ (۲۰۲۱) پژوهش خود را در جهت تعیین تأثیر نسبت مطالبات غیر جاری و نسبت وام به سپرده بر روی دارایی‌ها در بانک ماندیری اندونزی طی سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ انجام داده است. این پژوهش از نوع تبیینی و تشریحی است؛ جامعه آماری این پژوهش در واقع همان گزارش‌های مالی در طی ۱۰ سال است و روش نمونه‌گیری آن، روش اشباع داده بوده. تکنیک تحلیل آماری مورد استفاده در این پژوهش آزمون رگرسیون، همبستگی، تعیین و آزمون فرضیه است. نتایج این مطالعه حاکی از آن است که مطالبات غیر جاری تأثیر منفی معنی‌داری بر بازده دارایی‌ها به میزان ۵۳/۵ درصد دارد. نسبت وام به سپرده ۴۸ درصد بر بازده دارایی‌ها تأثیر مثبت و معناداری دارد. نسبت وام غیر جاری و نسبت وام به سپرده به طور هم‌زمان تأثیر قابل توجهی بر بازده دارایی‌ها دارند. نتایج پژوهش نشان داد که بانک ماندیری به شدت بر روی دو متغیر نسبت مطالبات غیر جاری و نسبت وام به سپرده از نظر سطح بازده سرمایه متکی است. بدیهی است که این دو متغیر تأثیر قابل توجهی بر سطح بازده سرمایه ۶۶/۹ درصد دارند. بانک ماندیری در صورتی آسیب‌پذیر است که یکی از این متغیرها به دلیل مشکلات داخلی یا خارجی مشکل‌ساز باشد.

سوکول و سینیتین^۳ (۲۰۲۱) در مطالعه خود با عنوان «تأثیرگذاری مطالبات غیر جاری بر روی سودآوری بانک» معتقدند که سیستم بانکی در زمان همه‌گیری کرونا به ویژه از نظر سودآوری تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. این بحران مکانیسم‌های اقتصادی و حتی روانی مختلفی را آشکار کرده است که می‌تواند به افزایش میزان مطالبات غیر جاری کمک کند. در این مطالعه محققان به دنبال یافتن رابطه معناداری بین بازده سرمایه تخصیص یافته به عنوان شاخص سودآوری بانکی و نسبت پوشش مطالبات غیر جاری بودند. در مدل ارائه شده در این مطالعه بر اساس روش OLS (با خطاهای استاندارد قوی، مطابق با همبستگی خودکار پاتل و ناهمگونی) چند متغیر توضیحی دیگر را بیان می‌کند. نتایج تجربی این مطالعه نشان می‌دهد که بین بازده سرمایه تخصیصی و دو متغیر اول - نسبت پوشش مطالبات غیر جاری و نسبت هزینه به درآمد - رابطه منفی و معناداری وجود دارد در حالی که رشد تولید ناخالص داخلی تأثیر مثبتی بر بازده سرمایه تخصیص یافته دارد.

خان و همکارانش^۴ (۲۰۲۰) در مطالعه خود با عنوان «عوامل تعیین‌کننده وام‌های غیر جاری در بخش بانکی» معتقدند که حجم مطالبات غیر جاری نقش کلیدی در ثبات بخش بانکی یک کشور ایفا می‌کند. عواملی که مطالبات

¹ Phung et al.

² Resmawan

³ Socol & Sinitin

⁴ Khan et al.

غیر جاری را تشریح می‌کنند، حاوی اطلاعات بسیار مهمی برای بانک‌ها هستند. مطالعات در این رابطه با توجه به کشورهای در حال توسعه مانند پاکستان مورد توجه کمی قرار گرفته است. این مطالعه با هدف بررسی دقیق عوامل تعیین‌کننده مطالبات غیر جاری با مشاهده یک مورد از بخش بانکی در پاکستان طی دوره ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۷ انجام شد. این مطالعه تلاشی برای بررسی عوامل مختلف بانکی است که بر مطالبات غیر جاری با توجه به اقتصادهای در حال توسعه مانند پاکستان تأثیر می‌گذارد. جامعه این مطالعه شامل بخش بانکی (بانک‌های تجاری) است که در بورس اوراق بهادار پاکستان در دوره ۲۰۰۵-۲۰۱۷ فهرست شده‌اند. عوامل بانکی شامل سودآوری، کارایی عملیاتی، کفایت سرمایه و تنوع درآمد مورد ارزیابی قرار گرفت. برآوردها با استفاده از مدل‌سازی رگرسیون با استفاده از اثرات تصادفی و ثابت از طریق نرم‌افزار STATA انجام شد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که شاخص‌های کارایی عملیاتی و سودآوری با مطالبات غیر جاری رابطه منفی دارند؛ اما از نظر آماری معنی‌دار هستند، در حالی که کفایت سرمایه و تنوع درآمد با مطالبات غیر جاری ارتباط منفی دارند؛ اما از نظر آماری معنی‌دار نیستند.

روش‌شناسی

نوع پژوهش در این مطالعه بر اساس نوع و ماهیت داده‌ها، جنبه کیفی و اکتشافی دارد؛ برای گردآوری داده‌ها از پروتکل مصاحبه استفاده شده و در نهایت با شناسایی و طبقه‌بندی و تحلیل داده‌های حاصل از تحلیل مضمون استفاده شده است. همچنین از حیث هدف این پژوهش در زمره پژوهش‌های کاربردی و توسعه‌ای محسوب می‌شود؛ با توجه به بررسی پیشینه پژوهش، مبانی نظری و نظر خبرگان می‌توان سؤالات پژوهش را که در شکل پروتکل مصاحبه هست به شرح زیر مطرح کرد:

- ۱) شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۲) عوامل متغیرهای مؤثر بر پویای زمانی در الگوسازی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۳) عوامل متغیرهای مؤثر بر مؤلفه‌های اثرات سرریز جغرافیایی در علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۴) عوامل متغیرهای مؤثر بر اثرات کلان اقتصادی (رشد اقتصادی، لگاریتم پایه پولی، نرخ سود حقیقی تسهیلات...) در علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۵) عوامل متغیرهای مؤثر بر اهرم مالی بانک در الگوسازی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۶) عوامل متغیرهای مؤثر بر سودآوری بانک در الگوسازی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۷) عوامل متغیرهای مؤثر بر ریسک اعتباری بانک در الگوسازی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟

- ۸) عوامل متغیرهای مؤثر بر حجم نقدینگی در الگوسازی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۹) عوامل متغیرهای مؤثر بر اثرات نرخ ارز و تورم در الگوسازی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۱۰) عوامل متغیرهای مؤثر دیگر در الگوسازی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد کدامند؟
- ۱۱) چه الگویی را می‌توان برای علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری بانک مهر اقتصاد ارائه کرد؟

جامعه پژوهش مشتمل بر مدیران و معاونان مدیریت شعب بانک مهر اقتصاد استان‌ها و اساتید رشته‌های حسابداری، اقتصاد، مدیریت مالی، بانکداری است. مشارکت این افراد در مصاحبه، به صورت کانونی اکتشافی است؛ روش کار به این صورت بود که ابتدا یک گروه اولیه جهت مصاحبه انتخاب شده و در ادامه بر اساس معرفی گروه نخست با سایر گروه‌های بعدی مصاحبه انجام شده است. مصاحبه تا جایی ادامه داشته که اندیشه جدیدی حاصل نشده است؛ یعنی در واقع کفایت نظری یا اشباع نظری رخ داده است. لازم به ذکر است که از مصاحبه پانزدهم تکرار کدها مشاهده گردید. با این حال فرایند گردآوری داده‌ها تا مصاحبه پانزدهم ادامه یافت تا از اشباع کامل نظری اطمینان حاصل شود، بنابراین در مجموع بیست مصاحبه انجام شد. روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی است تا بتوان برحسب موضوع، مسئله و موقعیت تحقیق، گروه‌های هدف اطلاع‌رسان را تعریف کرد؛ لذا داده‌های پژوهش در فرایندی گلوله برفی جمع‌آوری شده‌اند.

در خصوص روایی پژوهش و با توجه به آنکه جامعه پژوهش متشکل از خبرگان و اساتید در حوزه دانش موردنظر هستند، روایی محتوای با اتکا به سطح دانش این افراد مورد قبول واقع شد؛ با این حال پژوهشگر برای اطمینان از دقیق بودن یافته‌ها چه از دید خود و چه از نظر جامعه پژوهش در مصاحبه، اقدامات زیر را انجام داد:

- بررسی یافته‌ها و اظهارنظر پیرامون آن‌ها.
- بازبینی مقوله‌ها در مرحله نخست مطابق نظر جامعه پژوهش در مصاحبه کانونی اکتشافی صورت گرفت. برای احراز قابلیت اطمینان رویکرد کیفی در هر یک از ۳ معیار آن در قالب استراتژی‌های زیر بکار گرفته شده است.
- استراتژی‌های اعتبارپذیری: افرادی برای شرکت در مطالعه انتخاب شدند که دارای تجارب مدیریتی و تخصصی در صنعت بانکداری و مالی هستند
- استراتژی تأیید پذیری: در جمع‌آوری داده‌ها از رویکرد چند زاویه نگری استفاده شد.
- استراتژی اعتمادپذیری: با استفاده از رویه کدگذاری ارزیابی و تأیید فرایند مطالعه کیفی از طریق روش‌شناسی، گزارش کاملی همراه با ذکر جزئیات فرایند مطالعه کیفی (جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها) ارائه شد.

همچنین باید به این نکته اشاره داشت که پایایی، جلوه پایداری و تشابه نتایج اندازه‌گیری در دوره‌های مختلف زمانی است و نسبت به روایی، کمتر مورد مناقشه است و روایی بدون پایایی نمی‌تواند وجود داشته باشد، لذا ارزیابی

پایایی برای تأیید روایی کافی است؛ اما برای اطمینان بیشتر، از «ممیزی تحقیق»، فرآیند و محصول پژوهش مطابق نظر خبرگان جهت تعیین سازگاری آن‌ها استفاده شده است. از همین رو، پایایی مورد انتظار پژوهش کسب شد. همچنین پژوهشگر با استخراج داده‌های تکراری در فرایند مصاحبه نیز پایایی پژوهش را ارتقا داد. لذا برای ارزیابی پایایی، پیش‌نویس اولیه یافته‌های تحقیق در اختیار همکاران پژوهش (اساتید دانشگاه) قرار گرفت و علاوه بر این، پژوهشگر به مقایسه و تطبیق مداوم کدهای استخراج شده و مستندات پژوهش (مصاحبه) اقدام تا اصلاحات و نکات لازم در پردازش نهایی کسب شود.

تجزیه و تحلیل

روش تحلیل مضمون در ۶ مرحله انجام می‌گیرد. ابتدا برای نیل به داده‌ها و تحلیل یافته‌های حاصل از آنها برای دستیابی به سازه‌ها و ابعاد الگو پژوهش سه مرحله زیر انجام گرفت: (۱) کدگذاری باز، (۲) کدگذاری محوری و (۳) کدگذاری انتخابی (گزینشی).

در تحلیل داده‌ها، مرحله اول تعیین موضوع (واژه‌شناسی) است و پژوهشگر با مدیران و معاونان مدیریت شعب بانک مهر اقتصاد اساتید برجسته حوزه رشته‌های حسابداری، اقتصاد، مدیریت مالی، بانکداری و حقوق مصاحبه کرده است. لذا در مرحله کدگذاری پژوهشگر پس از انجام این مرحله و مطالعه ۱۴ مصاحبه نخست، برخی از کدها پدیدار شد. سیر مطالعه مصاحبه‌ها از این طریق، جلوه اطلاعاتی تکراری مفاهیم، مقوله‌ها و روابط قبلی شدند؛ بنابراین مرحله اشباع نظری نزدیک است، اما برای جلوگیری از نادیده گرفتن برخی از کدها و شاید روابط جدید و در نتیجه ارتقای روایی تحقیق، ۶ مصاحبه دیگر صورت پذیرفت.

مرحله دوم کدگذاری، کدگذاری محوری است که مقوله‌ها در این مرحله دسته‌بندی شده است.

مرحله سوم، محقق در جستجوی مضمون‌ها یا مقوله‌ها آن بوده و این مرحله شامل دسته‌بندی کدهای مختلف در قالب مضمون‌ها بالقوه و مرتب کردن همه خلاصه داده‌های کدگذاری شده در قالب تم‌های مشخص شده است. در واقع محقق، در این مرحله تحلیل کدهای خود را شروع کرده و به این موضوع توجه داشته که چگونه کدهای مختلف می‌توانند برای ایجاد یک مضمون کلی ترکیب شوند. در این مرحله برخی از کدهای اولیه مضمون‌های اصلی را شکل گرفتند.

در مرحله چهارم و بازبینی مضمون‌ها، محقق مجموعه‌ای از مضمون‌ها را ایجاد کرده و آنها را مورد بازبینی قرار داده است. این مرحله شامل دو بخش بازبینی و تصفیه مضمون‌ها است. در بخش اول محقق سطح خلاصه‌های کدگذاری شده بازبینی کرد. در بخش دوم محقق اعتبار مضمون‌ها را در رابطه با مجموعه داده‌ها بررسی کرد.

در کدگذاری انتخابی (مرحله پنجم)، تعریف و نام‌گذاری تم‌ها زمانی شروع می‌شود که نقشه رضایت‌بخش از تم‌ها شکل گیرد. محقق در این مرحله، تم‌هایی را که برای تحلیل ارائه کرده، تعریف و مورد بازبینی مجدد قرار داده، سپس داده‌ها داخل آنها را تحلیل کرده است.

مرحله ششم زمانی شروع می‌شود که محقق مجموعه‌ای از تم‌های کاملاً آبدیده در اختیار دارد. این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش است. (براوون، کلارک، ۲۰۰۶). در جدول شماره ۱ گزارش تهیه شده برای پژوهش حاوی نقشه مضمون و داستان کلی داده‌ها ارائه شده است.

جدول شماره ۱ - مراحل کدگذاری

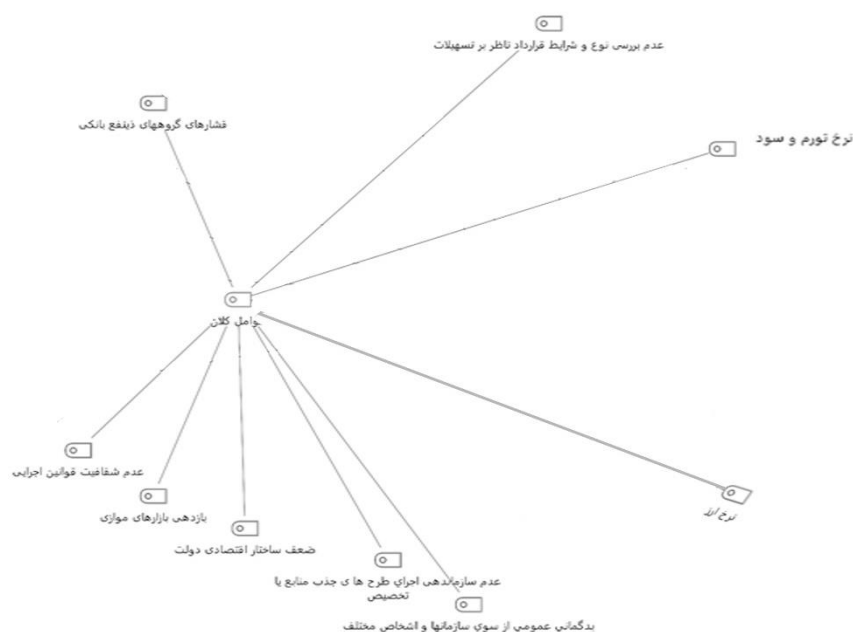
| مفاهیم اولیه (کدگذاری باز) | مقوله فرعی (کدگذاری محوری) | مقوله اصلی (کدگذاری انتخابی) |
|---|---|------------------------------|
| عدم شفافیت دستورالعمل‌های اجرایی مرتبط با قوانین و یا مقررات | عدم شفافیت قوانین اجرایی | عوامل کلان |
| بازار طلا | بازدهی بازارهای موازی | |
| بازار سرمایه مسکن | | |
| دستوری بودن نرخ بهره | نرخ تورم و سود | |
| بالا بودن تورم و تورم انتظاری | | |
| نوسانات شدید و بالا بودن نرخ بهره | | |
| تفاوت نرخ تورم و نرخ سود بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری | | |
| تفاوت نرخ سود سپرده و تسهیلات بانکی و نرخ بهره بازار | ضعف ساختار اقتصادی دولت | |
| عدم ثبات سیاست‌های مالی، پولی و تغییرات مکرر قوانین و مقررات | | |
| ساختار اقتصادی دولتی و نگاه دستوری به بخش اعتباری بانک‌ها | نرخ ارز | |
| تغییرات نرخ ارز و بحران‌های اقتصادی حاکم بر جهان | فشارهای گروه‌های ذینفع بانکی | |
| دخالت سازمان‌ها، کمیته‌ها و ... سایر مراجع دولتی | | |
| دخالت در نحوه تهیه گزارش اعتباری توسط مسئولین ذی‌ربط | | |
| دخالت مقامات و دستگاه‌های دولتی در مراحل پیش از اعطای تسهیلات | عدم سازمان‌دهی اجرای طرح‌های جذب منابع یا تخصیص | |
| اجرای طرح‌های ویژه جذب منابع یا تخصیص منابع بدون توجه به آثار | | |
| اجرای طرح‌های جذب منابع یا تخصیص منابع بدون توجه به مدت جذب | عدم بررسی نوع و شرایط قرارداد ناظر بر تسهیلات | |
| عدم توجه به مفاد بخشنامه‌های صادره | | |
| عدم پویایی در کنترل تسهیلات پرداختی | | |
| عدم وجود نظارت کافی و مستمر بر اجرای طرح بر اساس شروط قرارداد | | |
| عدم دقت در تنظیم قراردادهای اعطای تسهیلات | بدگمانی عمومی از سوی سازمان‌ها و اشخاص مختلف | |
| عدم اعطای تسهیلات | | |
| شبیه ربوی بودن | | |

یافته‌های پژوهش

نظام بانکی کشور از لحاظ منابع در مقایسه با سایر کشورهای دنیا در وضعیت مناسبی نیست و نیازمند حل فوری معضل مطالبات غیر جاری است و بررسی دلایل و علل ایجاد چنین مشکلی تا حدود زیادی در حل و جلوگیری از گسترش و افزایش آن کمک قابل توجه خواهد کرد. از سوی دیگر، همان‌طور که آمارها نشان می‌دهد در حال حاضر بانک‌های بزرگ دولتی سهم بالایی از مطالبات بانکی را به خود اختصاص داده‌اند و بانک‌های خصوصی که طی سال‌های اخیر شکل گرفته‌اند با استفاده از روش‌ها و شیوه‌هایی که به کار می‌گیرند، کمترین میزان مطالبات را دارند بنابراین با توجه به اینکه ریشه اصلی شکل‌گیری مطالبات غیر جاری در نظام بانکی به تسهیلات تکلیفی و دستوری بازمی‌گردد، لذا می‌توان نتیجه گرفت اخذ وثایق و وضع جریمه دیرکرد در نظام بانکی کشور ابزار کارآمدی نیست و همچنان با روند افزایشی حجم مطالبات غیر جاری و بالا بودن مطالبات بانکی نسبت به کل تسهیلات روبه‌رو هستیم.

این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که بخش بانکی نقش کلیدی در اقتصاد کشور ایفا می‌کند و به عنوان ستون فقرات در مبادلات مالی کشور محسوب می‌شود. بی‌تردید یکی از آثار و پیامدهای فعالیت‌های پولی مؤسسات اعتباری، پیدایش مطالبات غیر جاری، است. پدیده‌ای که از دغدغه‌های مهم بانک‌ها و مؤسسات اعتباری است و تأثیرات منفی در چرخه منابع و مصارف شعب می‌گذارد به طوری که از منظر داخلی هزینه‌های عملیاتی، راندمان کاری، میزان خدمت به مشتری، درجه‌بندی شعب، حقوق و مزایای کارکنان و سایر شاخص‌های کیفی شعب را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد و از منظر بیرونی؛ کند شدن چرخه نقدینگی در اقتصاد کشور، عدم تخصیص به موقع و بهینه منابع، عدم رونق اشتغال و در نهایت رکود اقتصادی را به دنبال خواهد داشت؛ و متغیرهای استخراج شده شامل این موارد می‌شود که منبع این متغیرها تحلیل کیفی مصاحبه‌های عمیق با خبرگان و کدگذاری طبق حساسیت نظری داده‌های ثانویه (مقالات و کتب) است. طبق شکل شماره ۱، عوامل کلان شامل موارد زیر است:

- عدم شفافیت قوانین اجرایی
- نرخ تورم و سود
- فشارهای گروه‌های ذینفع بانکی
- بازدهی بازارهای موازی
- ضعف ساختار اقتصادی دولت
- نرخ ارز
- عدم سازمان‌دهی اجرای طرح‌های جذب منابع یا تخصیص
- عدم بررسی نوع و شرایط قرارداد ناظر بر تسهیلات
- بدگمانی عمومی از سوی سازمان‌ها و اشخاص مختلف



شکل ۱- الگوی عوامل کلان تأثیرگذار در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری مبتنی بر داده‌های حاصل از پژوهش

جدول شماره ۲ - مفهومی‌های استخراج شده عوامل کلان

| درصد اعتبار | درصد اهمیت کد | تعداد مصاحبه | موارد |
|-------------|---------------|--------------|--|
| ۵۰/۰۰ | ۳۳/۳۳ | ۲ | عدم شفافیت قوانین اجرایی |
| ۵۰/۰۰ | ۳۳/۳۳ | ۲ | نرخ تورم و سود |
| ۵۰/۰۰ | ۳۳/۳۳ | ۲ | فشارهای گروه‌های ذینفع بانکی |
| ۲۵/۰۰ | ۱۶/۶۷ | ۱ | بازدهی بازارهای موازی |
| ۲۵/۰۰ | ۱۶/۶۷ | ۱ | ضعف ساختار اقتصادی دولت |
| ۲۵/۰۰ | ۱۶/۶۷ | ۱ | نرخ ارز |
| ۲۵/۰۰ | ۱۶/۶۷ | ۱ | عدم سازماندهی اجرای طرح‌های جذب منابع یا تخصیص |
| ۲۵/۰۰ | ۱۶/۶۷ | ۱ | عدم بررسی نوع و شرایط قرارداد ناظر بر تسهیلات |
| ۲۵/۰۰ | ۱۶/۶۷ | ۱ | بدگمانی عمومی از سوی سازمانها و اشخاص مختلف |
| ۱۰۰/۰۰ | ۶۶/۶۷ | ۴ | DOCUMENTS with code(s) |
| - | ۳۳/۳۳ | ۲ | DOCUMENTS without code(s) |
| - | ۱۰۰/۰۰ | ۶ | ANALYZED DOCUMENTS |

با توجه به جدول شماره ۲ و در تشریح عوامل کلان نشان‌دهنده اهمیت فراوانی کدها در کدگذاری بیانگر اهمیت بیشتر این عوامل نسبت به بقیه است:

- عدم شفافیت قوانین اجرایی
- نرخ تورم و سود
- فشارهای گروه‌های ذینفع بانکی

بحث و نتایج

نسبت‌های بالای مطالبات غیر جاری می‌توانند ثبات سیستم بانکی و توانایی آن برای وام دادن به اقتصاد واقعی را مختل کنند.

هر چه این میزان مطالبات غیر جاری کاهش یابد، منجر به کارایی هر چه بهتر بانک‌ها در تأمین منابع مالی تولید کشور خواهد شد. از این رو افزایش آن علامت هشدار برای نظام بانکی است و می‌تواند بر رشد اقتصادی در بلندمدت تأثیر سوء بگذارد و چرخه تولید را مختل کند. به عبارتی دیگر، افزایش سطح مطالبات غیر جاری بانکی نه تنها می‌تواند سلامت هر یک از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی کشور را با تهدید مواجه نماید، بلکه در سطح کلان نیز به کاهش قدرت اعتباردهی شبکه بانکی و به دنبال آن تنگنای اعتباری بانک‌ها منجر شود و با عنایت به بانک محور بودن نظام تأمین مالی در کشور، به کاهش رشد اقتصادی خواهد انجامید. از طرفی چنانچه نرخ سود بانکی افزایش یابد تولید ضرر نمی‌کند، زیرا با افزایش نرخ سود بین بانکی تقاضا برای تسهیلات کم خواهد شد و در نتیجه فشار بر منابع بانکی کم می‌شود و فشاری بر روی منابع بانکی نقدینگی ایجاد نمی‌شود و در نتیجه تورم نیز رشد نخواهد داشت

بررسی تطبیقی وضعیت مطالبات غیر جاری بانک‌ها طی سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۰ میلادی در بین تمام کشورهای جهان نشان می‌دهد رتبه کشورمان در این زمینه چندان مناسب نیست. برای نمونه، متوسط نسبت مطالبات غیر جاری در بین تمام کشورهای جهان در سال ۲۰۱۷ حدود ۳ درصد بوده که با نسبت ۱۱/۸ درصدی ایران فاصله زیادی دارد و ایران در نسبت مطالبات غیر جاری دنیا با فاصله چشمگیری قرار گرفته است.

از نظر پیامدهای مدیریتی، بینش جدیدی در مورد رابطه پیوندی بین مطالبات غیر جاری، کارایی بانک و سرمایه بانک ارائه شده است. از این رو، نهادهای نظارتی بر عملکرد بانک‌ها باید نگاه دقیق‌تری به بانک‌ها برای حفظ سرمایه بیشتر داشته باشد تا اثر وام‌های مشکل‌دار کاهش یابد و کارایی بانک بهبود یابد (لشگری و همکاران، ۱۴۰۱).

از دلایل رشد شدید مطالبه‌های معوق یا سررسید گذشته بانک‌های کشور را می‌توان در عدم تمایل گیرندگان تسهیلات به بازپرداخت به موقع تسهیلات، نا اطمینانی و ریسک‌های متعدد موجود در اقتصاد کشور که هرگونه برنامه‌ریزی را توسط واحدهای اقتصادی مشکل می‌سازد، رکودهای تورمی که ضمن تحمیل کندی کسب‌وکار و افزایش هزینه‌ها، افزایش سود و منابع لازم برای بازپرداخت تسهیلات را با مشکل مواجه می‌سازد، ارزان بودن نرخ بانکی (نسبت به تورم و نرخ بازار غیررسمی) که از یک طرف، موجب شدت تقاضا برای تسهیلات بانکی شده، از

سوی دیگر، تمایل به حفظ تسهیلات فراتر از موقع سررسید را (علیرغم جرائم) افزایش می‌دهد، نبود سیاست‌های بانکی معقول و نوین در کشور که بانک‌ها را به تصاحب وثایق - بخصوص ملکی تسهیلات گیرندگان تشویق می‌نماید، ضعف کارشناسی بانک‌ها در مورد ارزیابی طرح‌های توجیهی متقاضیان وام و وام‌های دستوری (چه از سوی دولت و چه گروه‌های ذینفع) بدون توجه به توجیه آن‌ها دانست. نتایج تحقیق نشان داد که بین رشد تولید ناخالص داخلی با نسبت مجموع مطالبه‌های سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول به کل تسهیلات اعطایی بانک‌ها رابطه منفی معنی‌داری و بین نرخ تورم با نسبت مجموع مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول به کل تسهیلات اعطایی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد، بنابراین تصمیم‌گیرندگان کلان اقتصادی باید این نکته را مدنظر قرار دهند که تصمیماتی که منجر به افزایش رشد اقتصادی و کاهش نرخ تورم می‌شود در کاهش مطالبه‌های سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول بانک‌ها نقش دارد.

از نظر اداره ارزیابی سلامت نظام بانکی بانک مرکزی، پرداخت تسهیلات کلان توسط نظام بانکی به اشخاص مرتبط خود از ضوابط تعیین شده فراتر رفته است و این امر به کاهش دسترسی خانوارها و بنگاه‌های غیر مرتبط با بانک‌ها به تسهیلات بانکی منجر شده است؛ همچنین میزان مطالبات غیر جاری در تسهیلات کلان و اشخاص مرتبط در مقایسه با سایر تسهیلات بالاتر است. آنچه اهمیت موضوع پرداخت وام به شرکت‌های زیرمجموعه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری را دوچندان می‌کند این است که این افراد در برخی موارد تصمیم‌گیرنده هستند و از بانک و یا موسسه اعتباری به‌عنوان بنگاه تأمین مالی شرکت‌های تحت مدیریت خود استفاده می‌کنند. اعطا و ایجاد تسهیلات و تعهدات برای اشخاص مرتبط به صورت بی‌ضابطه می‌تواند منجر به برهم خوردن وضعیت نقدینگی بانک شود و در نهایت این امر آثار خود را در ترازنامه و نقدینگی بانک بگذارد و بانک در بازار بین بانکی سپرده پذیر شود و یا منجر به اضافه برداشت شود. در شرایط نرخ سود منفی شبکه بانکی، همواره این انگیزه برای بانک‌ها وجود دارد و خواهد داشت که تسهیلات و تعهداتشان را به سمت فعالیت‌هایی ببرند که منافع بیشتری برایشان ایجاد کند، اما آنچه مسلم است همه بانک‌ها باید تابع ضوابط و مقررات باشند و در این چارچوب فعالیت کنند (بانک مرکزی، ۱۴۰۰).

بانک مرکزی در تشریح عملکرد بانک‌ها در پرداخت تسهیلات، حوزه پولی و اعتباری را به سه بخش اجرایی تقسیم کرده و سه کار مشخص را انجام می‌دهد که اولین بخش مربوط به اعتبار، بخش دوم عملیات بازار باز و سومین بخش استفاده از ابزارهای جدید در حوزه زنجیره تأمین مالی تولید است. در رابطه با اعتبار در گذشته تعاملات بین بانک‌ها و بانک مرکزی بر اساس خط اعتباری تعریف می‌شد، یعنی بانک مرکزی از طریق خط اعتباری نیاز مالی بانک‌ها را برطرف می‌کرد. با راه‌اندازی عملیات بازار باز ابزارهای جدیدی در اختیار بانک مرکزی قرار گرفت که موجب شد تا جهت تأمین نیازهای فوری و آنی بانک‌ها دیگر از خطوط اعتباری استفاده نشود. در عملیات بازار باز بانک مرکزی از ابزارهای نوینی استفاده می‌کند که در این راستا متناسب با شرایط از ابزارهایی مثل تسهیلات قاعده‌مند، توافق بازخرید منطبق با شریعت یا همان ریپو و دیگر ابزارهای نوین، استفاده می‌شود. تمام این ابزارها وثیقه محور است و تماماً در اختیار بانک مرکزی است که می‌تواند در سررسید رفتار بانک‌ها را تنظیم کند. در گذشته استفاده از خط اعتباری معیبه را به همراه داشت و اختیارات، بیش‌تر به بانک سپرده می‌شد و

بانک‌ها با رسیدن به سررسید آن را تمدید می‌کردند که با ابزارهای جدیدی که استفاده می‌شود، اختیار مدیریت کاملاً به دست بانک مرکزی سپرده شده است. سومین حوزه اقدامات عملیات پولی و اعتباری بانک مرکزی مربوط به استفاده از ابزارهای اعتباری جدید بانک‌ها است تا به جای پرداخت نقدی تسهیلات، به زنجیره‌ها و حلقه‌های مختلف تولید تسهیلات اعتباری پرداخت شود. بانک مرکزی با شناسایی این زنجیره‌ها در قالب ابزارهای اعتباری مثل گواهی اعتبار مولد یا گام، برات الکترونیکی، اعتبار اسناد ریالی و دیگر ابزارها و در قبال رسیدهایی که صادر می‌شود امر هدایت اعتبار را انجام می‌دهد. یکی از مهم‌ترین ابزارهای اعتباری اوراق گام است که تاکنون حدود ۲۶ همت اوراق گام توسط بانک مرکزی صادر شده و در اختیار بانک‌ها قرار گرفته است که بانک‌ها از این اوراق در شبکه‌های تأمین مالی تولید استفاده می‌کنند. (بانک مرکزی، ۱۴۰۱). عوامل متعددی در معوق ماندن بازپرداخت تسهیلات اعطایی نقش دارند که برخی از نوع عوامل بیرونی و مربوط به متغیرهای کلان اقتصادی نظیر نرخ رشد اقتصادی، نرخ بیکاری، بحران‌های مالی، تغییر نرخ ارز و... هستند. برخی دیگر عوامل ماهیتی و نام نظیر نرخ بهره، میزان و کیفیت وثایق دریافتی، پوشش‌های بیمه‌ای، کیفیت رفتاری و اعتباری مشتری و مواردی از این قبیل هستند و در نهایت برخی عوامل نیز به کیفیت اعتبارسنجی بانک، حجم تسهیلات اعطایی بانک، تغییر در دارایی‌ها و سرمایه بانک، کیفیت مدیریت و عملکرد مدیران بانک، اندازه بانک در سیستم بانکی مربوط می‌شود. به طور کلی مطالبات غیر جاری از طرف گیرندگان تسهیلات، زاییده دو بخش است: یکی بخش ارادی و اختیاری فرد وام‌گیرنده و بخش دیگر تحت تأثیر عوامل خارج از حیطه اختیار وام‌گیرندگان است که می‌تواند ناشی از شرایط کلان اقتصادی و مالی نظیر تورم، نرخ ارز و نرخ سود باشد. این عوامل در کنار برخی عوامل دیگر نظیر عملکرد بانک در اعطای تسهیلات، نحوه اعتبارسنجی بانک، حجم تسهیلات اعطایی بانک، تغییر در دارایی‌های بانک و سایر عوامل مختص بانکی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مطالبات غیر جاری بانک‌ها را تشکیل می‌دهند. دلایل مختلفی برای افزایش مطالبات غیر جاری در سیستم بانکی ذکر شده که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود.

همچنین می‌توان به این نتیجه رسید نسبت مطالبات غیر جاری به تسهیلات پرداختی با بهبود شرایط و افزایش رشد اقتصادی کاهش یابد، یا به طور بالعکس اگر وضعیت اقتصادی رو به افول بگذارد، نسبت مطالبات غیر جاری به تسهیلات پرداختی در اثر کاهش توان عوامل اقتصادی کشور، افزایش یابد. زیرا در صورت کاهش نرخ رشد اقتصادی، عوامل اقتصادی تحت تأثیر این کاهش، توان بازپرداخت تسهیلات را از دست می‌دهند که این به نوبه خود باعث افزایش مطالبات غیر جاری می‌گردد.

ایجاد تکانه مثبت در نرخ حقیقی سود تسهیلات، در کاهش مطالبات غیر جاری تأثیر دارد؛ به عبارت دیگر، منفی بودن نرخ سود حقیقی تسهیلات، باعث کژمنشی است و موجب آن می‌شود تا مشتریان بانک‌ها با توجه به عدم انطباق سود ابلاغ شده با نرخ سود در بازارهای غیررسمی، تسهیلات ارزن قیمت‌تری را دریافت و آن را در فعالیت‌های همراه با تورم صرف کنند تا بازدهی همراه با ریسک بالاتری را به دست آورند. هرچه شکاف میان نرخ سود اسمی و تورم بیشتر باشد، این شکاف دریافت‌کنندگان تسهیلات را نیز بیشتر به این مسئله سوق می‌دهد تا تمایلی به بازگرداندن آن نداشته باشند و حتی پرداخت خسارت بابت تأخیر در بازپرداخت را نسبت به تسویه آن مقرون به صرفه بدانند.

از سوی دیگر باید گفت که نوسان نرخ ارز از طریق تحریک حملات سوداگرانه به بازار ارز، افزایش نرخ تسریع و متعاقب آن کاهش توان بازپرداخت تسهیلات و یا حتی انحراف مصارف تسهیلات اختصاص یافته، موجب افزایش نسبت مطالبات غیرجاری به تسهیلات پرداختی در شبکه بانکی کشور می‌گردد.

با توجه به مطالب فوق میتوان نتایج حاصل از این پژوهش را با نتایج مطالعات پیشین مقایسه کرد که در جدول زیر بیان شده است.

جدول شماره ۳ - مقایسه نتایج مطالعات پیشین با نتایج پژوهش

| نام نویسنده، سال | موضوع | متغیرهای مورد بررسی | همخوانی با نتایج پژوهش |
|---|---|---|------------------------|
| خسروان جم، کشانچی، احمدی افشار، پورقلی (۱۴۰۰) | شناسایی گلوگاه‌ها و شاخص‌های مؤثر جهت وصول مطالبات معوق بانک با استفاده از روش دیمتل فازی | مطالبات غیرجاری، نظام بانکی، خرید دین، اجاره به شرط تملیک، سلف، منابع تملیکی | همخوانی دارد |
| عبادی، حسین - خانی، (۱۳۹۸) | شناسایی و رتبه‌بندی منابع تملیکی (آزاد) در وصول مطالبات غیر جاری نظام بانکی با استفاده از مدل تصمیم‌گیری چند متغیره | نرخ تورم، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی، سهم بانک از درآمدهای مشاع، ساختار انحصاری بازار بانکی و نقدینگی با کیفیت دارایی، نرخ رشد تسهیلات و ذخیره‌های اختصاصی و عمومی مطالبات غیرجاری، حجم مطالبات در سیستم بانکی، کژ کارکردی و عدم رعایت قانون در نگهداری ذخایر عمومی و اختصاصی | همخوانی دارد |
| حکیمی پور (۱۳۹۷) | عوامل تأثیرگذار بانکی بر مطالبات غیر جاری بانک‌های ایران | عوامل حسابداری بانک‌ها و مطالبات غیر جاری بانک‌ها نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، نسبت تسهیلات عطایی به دارایی‌ها، نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی‌ها و نرخ ارائه تسهیلات اعطایی | همخوانی دارد |
| مراد خانی، صدر جهانی، دین‌محمدی (۱۳۹۶) | تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی و خاص بانکی بر مطالبات غیر جاری بانک‌های ایران | متغیرهای کلان اقتصادی و خاص بانکی بر مطالبات غیر جاری بانک‌های ایران (به تفکیک مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول) بازده حقوق صاحبان سهام، نسبت بدهی، اندازه بانک و مالکیت با مطالبات غیر جاری عوامل کلان اقتصادی، نرخ سود تسهیلات نرخ ارز | همخوانی دارد |

| نام نویسنده، سال | موضوع | متغیرهای مورد بررسی | همخوانی با نتایج پژوهش |
|----------------------------|--|---|------------------------|
| فوگلیا ^۱ (۲۰۲۲) | مطالبات غیرجاری و عوامل اقتصاد کلان در بانکهای ایتالیایی | کفایت سرمایه و بازده سهام، شاخص‌های سودآوری متغیرهای اقتصاد کلان شاخص‌های بدهی دولتی، نرخ تولید ناخالص داخلی و نرخ بیکاری | همخوانی دارد |
| هاریس رسمون (۲۰۲۱) | تأثیر نسبت مطالبات غیر جاری و نسبت وام به سپرده بر روی دارایی‌ها در بانک ماندیری اندونزی | بازده دارایی‌ها وام غیرجاری وام به سپرده شاخص‌های سودآوری | همخوانی دارد |
| سرانو ^۲ (۲۰۲۱) | تأثیر مطالبات غیرجاری بر وام‌دهی بانکی در اروپا: با رویکرد تحلیل تجربی | درآمد مالیاتی و شکاف تولیدی بیکاری بازدهی بازارهای موازی | همخوانی دارد |

باتوجه به هدف پژوهش حاضر، عوامل کلان مؤثر در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری در بانک مهر اقتصاد باید گفت که در این مطالعه تلاش شد تا در پرتو یافتن این دلایل، راهکارهای مفیدی برای کاهش این مشکل نیز بیان شود. پرسش مهم در این پژوهش، چه عوامل کلانی در شکل‌گیری این نوع مطالبات نقش دارند و همچنین کدام یک از این عوامل نقش پررنگ‌تری ایفا می‌کنند. برای پاسخ به این پرسش، از روش مصاحبه به جمع‌آوری داده‌های لازم استفاده شده و داده‌های حاصل را از طریق تحلیل مضمون بررسی و تحلیل شد. در تحلیل مضمون داده‌های حاصل از مصاحبه در طی سه مرحله کدگذاری به عوامل مؤثر در شکل‌گیری مطالبات غیر جاری در دسته‌بندی عوامل کلان دست‌یافته‌ایم. با توجه به این نتایج و بر اساس ادبیات موجود، می‌توان راهکارهایی برای پیشگیری از پیدایش مطالبات غیر جاری را پیشنهاد کرد که عبارت است از

- پیگیری مستمر و دائم مطالبات غیرجاری
- سعی در کنترل عوامل برون‌سازمانی
- اعمال نظارت کافی بر روند اعطای تسهیلات،
- تقویت کمی و کیفی بخش‌های اقتصادی، مالی و فنی
- تقویت نظارت در کلیه مراحل اعطای تسهیلات در کلیه سطوح
- تقویت مدیریت ریسک ضمن شناسایی و بخش ریسک‌ها

¹ Foglia

² Serrano

- رعایت بهداشت اعتباری:
 - توجه دقیق به صورت‌های مالی مشتریان هنگام اعطای تسهیلات
 - توجه به چشم‌انداز اقتصادی مشتری و رشته فعالیتش
 - نظارت در مراحل اجرای طرح یا در مراحل پرداخت تسهیلات
 - انجام دقیق ارزیابی‌ها و کارشناسی اعتباری
- همچنین پیشنهاد می‌شود که فروش مطالبات در دنیا معمولاً در قالب شرکت‌های مدیریت دارایی (AMC) انجام می‌شود. نهادهای مدیریت دارایی‌های غیر جاری، نهادهایی هستند که برای پایین آوردن سطح دارایی‌های غیر جاری بانک‌ها از طریق در اختیار گرفتن تسهیلات و انتقال آن به پرتفوی خود تأسیس می‌شوند؛ بنابراین از این طریق بانک‌ها می‌توانند تسهیلات غیر جاری خود را با تخفیف به این مؤسسات فروخته و وجه نقد دریافت کنند. بانک از این طریق قادر است ترکیب دارایی‌های خود را در ترازنامه تغییر دهد و بخشی از دارایی‌های غیرمولد خود را به دارایی مولد تبدیل کند. با توجه به شرایط حاکم بر وضعیت بانک‌های ایران و میزان بالای معوقات بانکی، احتمال می‌رود تأسیس چنین مؤسساتی برای انتقال تسهیلات غیر جاری از بانک‌ها مؤثر واقع شود. البته اجرای سیاست‌های لازم برای توقف رشد آنها نیز توسط مقام ناظر تدوین و توسط بانک‌ها امری ضروری است. چرا که تأسیس نهادهای مدیریت دارایی به‌تنهایی کارآمد و مؤثر نخواهد بود.
- به منظور تلفیق روش‌های علمی و اجرایی با دانش و پژوهش‌های کاربردی موضوعات پژوهشی و با توجه به محدودیت‌های موجود به پژوهشگران آتی، پیشنهاد می‌گردد:
- بررسی رابطه سازوکارهای معیارهای الگو مفهومی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری شعب بانک مهر اقتصاد در سطح کشور از دید کارکنان بانک مهر اقتصاد
 - مقایسه تطبیقی نحوه پیاده‌سازی و استقرار الگوی علل شکل‌گیری مطالبات غیر جاری شعب بانک مهر اقتصاد در سطح کشور در ایران و چند کشور هم‌تراز جهان.

فهرست منابع

- * باستان‌زاد حسین، داودی پدرام (۱۴۰۰). اثرات تکانه‌های سیستماتیک کلان بر مطالبات غیر جاری بانکی: الگوی تلاطم تصادفی عاملی چندمتغیره. فصلنامه برنامه ریزی و بودجه؛ ۲۶ (۳): ۴۹-۷۴
- * حکیمی پور، نادر. (۱۳۹۷). ارزیابی چگونگی عوامل تاثیرگذار بانکی بر مطالبات غیر جاری بانک‌های ایران (رویکرد مدل پانل پویا). *اقتصاد مالی*، ۱۲ (۴۲)، ۹۹-۱۲۰.
- * خسروانجم، داود، کشانچی، بهزاد، احمدی افشار، سید مهدی، پورقلی، امیر. (۱۴۰۰). شناسایی گلوگاه‌ها و شاخص‌های مؤثر جهت وصول مطالبات معوق بانک با استفاده از روش دیمتل فازی (Fuzzy DEMATEL) (مورد مطالعه: یکی از بانک‌های بزرگ تجاری). مدیریت کسب و کار. 261-282, 13(49),
- * راغبی، محمدعلی، فراهانی فرد، سعید & ملاکریمی، فرشته. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی روش‌های امهال مطالبات غیر جاری با معیار قصد جدی. *اقتصاد اسلامی*. 161-184, 22(86),

- * شاهچرا، مهشید، ابوالفتحی، فرزانه. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت دارایی های بانکی در شبکه بانکی کشور ایران. *سیاست گذاری پیشرفت اقتصادی* 151-181، 4(3).
- * عبادی، روح اله، حسین خانی، گلاره. (۱۳۹۸). شناسایی و رتبه بندی منابع تملیکی (آزاد) در وصول مطالبات غیر جاری نظام بانکی با استفاده از مدل تصمیم گیری چندمعیاره. *تحقیقات مالی اسلامی*. 8(2), 409-440. doi: 10.30497/ifr.2019.2324
- * قائمی اصل مهدی، قاسمی نیک الهه (۱۳۹۸). ارزیابی کیفیت دارایی در نظام بانکی ایران با تاکید بر سپر نقدینگی و سپر ذخیره مطالبات غیر جاری. *تحقیقات مدل سازی اقتصادی*. 10(35), 111-144.
- * قنواتی، حسین و خدای، عبدالصمد، (۱۳۹۶). تأثیر معیارهای پرداخت تسهیلات در بانکداری اسلامی بر کاهش مطالبات در بانک صادرات خوزستان، دومین کنگره بین المللی توانمندسازی جامعه در حوزه مدیریت، اقتصاد، کارآفرینی و مهندسی فرهنگی، تهران
- * کردمنجیری، سجاد، داداشی، ایمان، خوشنود، زهرا، غلام نیا روشن، حمیدرضا. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر بر مطالبات غیر جاری بانکها با استفاده از شبکه های عصبی و الگوریتم ماشین بردار پشتیبان *فصلنامه علمی مدل سازی اقتصادی* 127-151، 14(49).
- * کرمانی مقدم، ا. (۱۳۹۴). بدهی های معوق در ایران. مجموعه مقالات اولین کنفرانس اقتصاد ایران، موسسه عالی آموزش و پرورش در مدیریت و برنامه ریزی.
- * کریمی وردنجانی، رضا، حسن زاده، حسین. (۱۴۰۰). استخراج و رتبه بندی عوامل ایجاد مطالبات معوق نظام بانکی و ارائه راهکارهای پیشنهادی (۱۳۹۰-۱۳۹۸). *راهبرد مدیریت مالی* 63-41، 9(2).
- * گلزاریان پور، سیاوش، گلمرادی، حسن، اسماعیلی، مهدی. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر اعطای تسهیلات بانکهای تجاری ایران با تاکید بر مطالبات غیر جاری. *پژوهش های برنامه و توسعه*: doi: 111-150، 1(1).
- * لشگری زهره، اسحق جرجی مجید، بحیرایی علیرضا. استراتژی بانکها برای اعطای تسهیلات به مشتریان: رویکرد نظریه بازی تکاملی. *نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی* ۱۴۰۱؛ ۱۱ (۳۹): ۲۷۵-۲۹۹
- * مرادخانی، صدرجهانی، بهنام، & دین محمدی. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی و خاص بانکی بر مطالبات غیر جاری بانکهای ایران (به تفکیک مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول). *پژوهشنامه اقتصاد کلان*، ۱۲ (۲۴)، ۱۳-۳۲.
- * ندری، کامران، محرابی، لیلا (۱۳۹۵). بررسی مطالبات غیر جاری نظام بانکی و راهکارهای وصول مطالبات در نظام بانکداری اسلامی برخی کشورها. *فصلنامه راهبرد توسعه*. 12(46), 221-260.
- * نوروزی، محمد، اسفندیارپور، مهدیه، و شهبورپور، رحیم. (۱۴۰۰). شناسایی و رتبه بندی عوامل افزایش مطالبات غیر جاری در بانکهای دولتی، بانکهای مشمول اصل ۴۴ و بانکهای خصوصی در ایران. *فصلنامه مطالعاتی در مدیریت بانکی و بانکداری اسلامی*. ۷ (بهار و تابستان)
- * Algeri, C., Forgiione, A. F., & Migliardo, C. (2023). Spatial dependence in the non-performing loans of small Italian cooperative banks. *Regional Studies*, 1-15.

- * Anjom, W., & Karim, A. M. (2016). Relationship between non-performing loans and macroeconomic factors with bank specific factors: a case study on loan portfolios—SAARC countries perspective. *ELK Asia Pacific Journal of Finance and Risk Management*, 7(2), 1-29.
- * Çeliku, E., & Luçi, E. (2003). The impact of macroeconomic stability on the level of nonperforming loans. *BSH*, 1-15.
- * Clichici, D., & Colesnicova, T. (2014). The impact of macroeconomic factors on non-performing loans in the Republic of Moldova.
- * Foglia, M. (2022). Non-performing loans and macroeconomics factors: The Italian case. *Risks*, 10(1), 21.
- * Hanifan, F. Umanto. (2017). *The impact of macroeconomic and bank-specific factors toward non-performing loan: evidence from Indonesian public banks. Banks and Bank Systems*, 12(1), 67-74.
- * Karadima, M., & Louri, H. (2021). Economic policy uncertainty and non-performing loans: The moderating role of bank concentration. *Finance Research Letters*, 38, 101458.
- * Khan, M. A., Siddique, A., & Sarwar, Z. (2020). Determinants of non-performing loans in the banking sector in developing state. *Asian Journal of Accounting Research*. 5(1), 135-145
- * Kjosevski, J., & Petkovski, M. (2021). Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans: The case of baltic states. *Empirica*, 48(4), 1009-1028.
- * Kurumi, L., & Bushpepa, O. (2017). Do macroeconomic variables affect the level of nonperforming loans. In *Sixth Conference of Students of the Agricultural University of Tirana. Tirana*, <https://drive.google.com/file/d/0B0H5Y5y03xiZdlFxbDE5UjZqMk0/view>.
- * Lubis, D. D., & Mulyana, B. (2021). The Macroeconomic Effects on Non-Performing Loan and its Implication on Allowance for Impairment Losses. *Journal of Economics, Finance and Accounting Studies*, 3(2), 13-22.
- * Mazreku, I., Morina, F., Misiri, V., Spiteri, J. V., & Grima, S. (2018). Determinants of the level of non-performing loans in commercial banks of transition countries.
- * Osunnaiye, A. V., & Alymkulova, N. (2022). The Impact of Non-performing Loans on Nigerian Economic Growth, 2011-2020. *London Journal of Social Sciences*, 2(3), 53-71.
- * Phung, Q. T., Van Vu, H., & Tran, H. P. (2022). Do non-performing loans impact bank efficiency?. *Finance Research Letters*, 46, 102393.
- * Resmawan, H. (2021). The Effect of Non-Performing Loan and Loan to Deposit Ratio on Return on Assets at PT. Bank Mandiri, Tbk Period 2011-2020. *Kontigensi: Jurnal Ilmiah Manajemen*, 9(1), 42-50.
- * Serrano, A. S. (2021). The impact of non-performing loans on bank lending in Europe: An empirical analysis. *The North American Journal of Economics and Finance*, 55, 101312.
- * Socol, A., & Sinitin, N. (2021). Do Non-Performing Loans Influence the Profitability of Banks? Evidence from a European Banking Group. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 21(1), 823-832.
- * Turan, G., & Koskija, A. (2014). Nonperforming loans in Albania. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 3(3), 491-491.

Identifying the influential macro factors in the creation of non-performing loans by the method of theme analysis, the case study of Bank Mehr Eghtesad

Sadegh Ansari

Ph.D. Student, Department of Accounting and Financial, Firoozkuh Branch, Islamic Azad University, Firoozkuh, Iran
sadegh_ansari@yahoo.com

Seyyed Mohammad Hasheminejad

Assistant Professor of Business Management Department, Islamic Azad University of Tehran Medical Branch, Tehran, Iran (Corresponding Author)*
m.hasheminejad@iautmu.ac.ir

Abdolreza Talaneh

Associate Prof., Department of Accounting and Financial, Firoozkuh Branch, Islamic Azad University, Firoozkuh, Iran
unistpapers@yahoo.com

Abstract

Non-performing loans are a critical factor in assessing the profitability of banks and their influence on the financial system. This research tries to identify the influential macro factors in forming non-performing loans of Bank Mehr Eghtesad branches in the country. This research is qualitative and exploratory based on the type and nature of the data. Therefore, it benefits from the theme analysis method. An interview protocol is used to collect data. Also, regarding the purpose, it is considered among applied and developmental research. The research population includes 20 managers and deputy managers of Bank Mehr Eghtesad branches in the provinces and experts in accounting, economics, financial management, and banking. The participants' method in the interview is an exploratory focus group; the purposeful snowball sampling method is used to define the target groups of informants according to the research topic, problem, and situation. They participated in this study From May to August 2022. The data from the interviews have been analyzed with the help of MAXQDA software to investigate the theme during the three main stages of open, central, and selective coding. The results indicate that in creating non-performing loans, the three significant macro factors of the lack of transparency of administrative laws, inflation rate, and profit, the pressures of banking interest groups have had a significant impact compared to other factors.

Keywords: lack of transparency of administrative laws; inflation and profit rates; the pressures of banking interest groups; non-performing loan; Mehr Eghtesad bank

